

HELSINKI Bulletin

Helsinki Committee for Human Rights in Serbia

Rige od Fere #20/V, 11000 Belgrade, Serbia

phone/fax: +381 11 30 32 408

e-mail: biserkos@eunet.yu; www.helsinki.org.yu

Br. 29 • Maj 2009.

BAJDENOVA POSETA REGIONU - ODJECI

Reakcije na posetu potpredsednika SAD Džozefa Bajdena Balkanu, kako pre, tako i posle ukazuju na njen dalekosežan značaj. Najpre zbog toga, što je pokazala da region ostaje u interesnoj sferi SAD i EU. Takodje, da su SAD odlučne u nastojanju da stabilizuju Balkan i konačno, da žele da zemlje Zapadnog Balkna što pre uključe u evroatlantske integracije.

Izbor američke administracije da Bajdenova turneja počne u Bosni ukazuje na ozbiljnost namere da se obeshrabre sve teritorijalne aspiracije prema BiH, s jedne strane, i da se osiguraju ustavne promene koje bi obezbedile funkcionisanje BiH kao jedinstvene države. To potvrđuje njegova glavna poruka izrečena u Sarajevu da "treba završiti posao u BiH".

Tokom boravka u Beogradu Bajden je podvukao da "region ne može da uspe bez Srbije" i time dao na znanje da je Srbija odgovorna kako za stabilnost tako i za nestabilnost u celom regionu. Bajden je veoma pažljivo formulisao američku ponudu Beogradu da bude posebno konstruktivan u podršci misiji EULEX na Kosovu. Od Srbije se takodje "očekuje da pomogne

SAD i EU u naporima da izgrade suverenu, demokratsku i multietničku državu u BiH".

U Prištini Bajden je naglasio da je "uspeh nezavisnog Kosova prioritet za našu administraciju i moju zemlju i ključan element u našoj politici da pomognemo narodima zapadnog Balkana da se integrišu u Evropu". Boraveći u američkoj bazi Bondstil, Bajden je potencirao važnost uloge NATO prisustva rekavši: "Ovde na Kosovu vi štitite nevine. Štitite nevine već deceniju i pružite Kosovarima sigurnost koja im je potrebna i prostor koji im je potreban da bi izgradili nezavisnost, demokratiju i što je najvažnije multietničku državu".

Svest o važnosti

Imajući u vidu opštu atmosferu u Beogradu koja je pratila posetu (uz brojne kritike i podsećanje na NATO bombardovanje), vrednovanje Bajdenovog dolaska je u glavnim političkim medijima pokazalo da postoji svest o važnosti novog odnosa administracije prema Balkanu. Dnevni list *Politika* (komentator Boško Jakšić) ističe da to što Bajden nije pretio ili diktirao već se oslanjao na diplomatiju, zapravo znači da

prebacuje deo odgovornosti na lokalne balkanske aktere, posebno na Srbiju. List ističe da je Amerika jasno dala do znanja da od Srbije očekuje da bude konstruktivna. Medjunarodna zajednica, a Amerika posebno, rešeni su da preko visokog predstavnika blokiraju fisione procese koji se iniciraju s druge strane Drine i da sva tri konstitutivna naroda ubace u nove ustavne aranžmane. "Ko se tome bude suprotstavio rizikuje mnogo", konstatuje list. Po oceni lista, prihvatanjem da stav Srbije oko Kosova nije razlog za nesaradnju, Bajden je za Vašington odneo jedan od postamenata srpske politike poslednjih godina. "Ovdašnjim liderima za nadalje uskraćen je argument da sve i svja pravdaju Kosovom i njegovom zlehudom sudbinom. Bez Kosova kao poštapalice i gde treba i, češće, gde ne treba, srpska državna politika suočena je sa ozbiljnim izazovima" zaključuje list dodajući da je "Kosovo do sada bilo paravan za mnoge propuštene i neučinjene stvari". U suštini

Politika zaključuje da je "najveći legat Bajdenove posete stvaranje prilike da se neke strateške pozicije Srbije jasnije definišu"¹.

U opširnom tekstu vikend izdanja lista *Danas* (komentator Dragan Bisenić) poseta Bajdena dobila je prominentno mesto. Autor detaljno analizira Bajdenove poruke i prenosi njegove ključne citate, posebno one koji se odnose na novi početak u odnosima Srbije i SAD. Medjutim, autor podseća da nije reč o zaboravljanju prošlosti, nego o prekomponovanju sleda događaja kojim će se malo izgubiti u kauzalnosti i objašnjavanju šta je do čega dovelo. Odnosi će biti upakovani u posebne „fajlove“ gde će u jednom od njih biti i sva neslaganja između Srbije i SAD, odnosno sporana pitanja postojaće i

¹ "Baj, baj, Bajden", *Politika* 24. maj 2009.

dalje, ali će biti prebačena na drugi nivo.²

Politika donosi još jedan tekst komentatora Miroslava Lazanskog koji ističe da je „najznačajniji aspekt posete potpredsednika Bajdena Srbiji to što je Bajden uopšte došao“. Svojom blic-turnejom, ističe Lazanski, Bajden je ponudio "Sarajevu, Beogradu i Prištini tri različite slike: jednima regionalizaciju, drugima separatizam do suverenosti, trećima 'meku' unitarizaciju". Bajden, ističe se, nije uspeo "da sklopi jedan regionalni triptih, posle ove posete svako će da tumači stvari kako hoće. Ako Amerika želi trajnu stabilnost ovog regiona američki potpredsednik trebalo je da ponudi veliku nagodbu".³

U autorskom tekstu u *NIN* Ljiljana Smajlović ističe da su ciljevi "američke politike u dlaku isti kao i pre dve decenije, te je Bajdenov dolazak samo način da se fanfarama obeleži povratak istog. Glavni zadaci su obavljani, ali ima još nešto 'nedovršenog posla'. Suština je u tome, kako kaže Smajlovićka, da je "Balkan jedino mesto na kugli zemaljskoj na kom su Amerikanci osvojili poverenje - ma kakvo poverenje, odanost i ljubav- zemlja sa većinskim muslimanskim stanovništvom. Bosna i Kosovo možda ne bi ni postojale kao države da Amerikanci nisu pružili žestoku vojnu i političku podršku njihovom nastanku, i da nisu uložili sav svoj uticaj kako bi naterali Evropljane da im se u tome priklone"⁴.

Da je NATO bio tema razgovora, svedoče i intervjui Vuka Jeremića i Dragana Šutanovca *Večernjim novostima* dan nakon Bajdenovog boravka u Beogradu. Vuk Jeremić je naglasio da članstvo u NATO "nije u skladu sa našom državnom politikom, koja se u domenu odbrane zasniva na neutralnosti"⁵. Dragan Šutanovac je, medjutim, stavio naglasak na

² Isto.

³ Miroslav Lazanski "Bajden, bez srećnog kraja", *Politika*, 23. maj 2009.

⁴ Ljiljana Smajlović, "Evropski keć u američkom rukavu", *NIN*, 21. maj 2009.

⁵ *Večernje novosti*, 22. maj 2009.

”američko zadovoljstvo sa saradnjom dve vojske i dva ministarstva”.⁶

Denunciranje američkih “namera”

Tabloidni mediji, iako u znatno manjoj meri nego uoči same posete, su nastavili da otvoreno pokazuju nezadovoljstvo samom posetom i njenim rezultatima denuncirajući navodne namere Amerike da Srbiju svede na “beogradski pašaluk”.⁷ Drugi su pak protestovali zbog namere Amerike da aktivira prisustvo na Balkanu, nazivajući to “okupacijom”, jer kako se ističe “bilo bi nam lakše da su nas otvoreno okupirali, da su nam odmah postavili Bajdena za gubernatora”.⁸

Opozicija je ovu posetu koristila kako bi sadašnju vlast optužila za gubitak Kosova koje je postalo nezavisno za vreme mandata Vojislava Koštunice. U tom smislu ova poseta se koristi i u propagande svrhe, jer opozicija želi nove izbore, na kojima bi verovatno i ova poseta bila korišćena kao jedan od galvnihi aduta o dosluhu sadašnje vlasti sa SAD. Komentar *Pečata* svodi se na to da je ova vlast u potpunosti prihvatila američke stavove, odnosno da je prihvatila “bezuslovnu kapitulaciju”.⁹

Mediji iz Republike Srpske najviše su se bavili porukama vezanim za budućnost entiteta. Tako *Novi reporter* u tekstu o Bajdenovoj poseti citira Ljiljanu Smajlović, bivšu glavnu urednicu lista *Politika*, da „Amerikanci i Evropljani imaju taj plan da se strožijom politikom uslovljavanja nego do sada, promeni Ustav BiH, tako da se BiH centralizuje (...) Cilj im je da zbiju Bosnu i to više oko Sarajeva, nego da je ojačaju u Banjaluci“. Smajlovićeva dalje smatra da je “motiv za američko isticanje ustavnih promena u prvi plan BiH

uverenje sadašnje administracije u Vašingtonu da BiH predstavlja američki spoljnopolitički uspeh još iz vremena prethodne demokratske administracije. Nova-stara administracija sada namerava da taj uspeh potvrdi, odnosno da predupredi sve ono što u toj administraciji smatraju neuspehom u BiH”. Ona na kraju zaključuje da “ne znači da će politički ciljevi zamišljeni u Vašingtonu i u Briselu biti postignuti u BiH”, jer, kako ističe, “tu će da izbiju unutarbošnjački sukobi na videlo i ta dinamika se promeni kada počne da se primenjuje na terenu”.

Drugi sagovornik koji se citira u tekstu, Bogdana Koljević, naučni saradnik Instituta za evropske studije u Beogradu, ne isključuje stvaranja trećeg entiteta u BiH jer, kako navodi, projektovani ideal multietničnosti, zapravo unitarizovanje i centralizovanje BiH ne može da funkcioniše. Autor teksta Slobodan Durmanović završava ga sa zaključkom da “kada groznica zvana Džozef Bajden prodje Balkanom, srpskim političarima s obe strane Drine ne preostaje ništa drugo nego da se bave njgeovim posledicama”. Doduše, zaključuje da će srpskim političarima ostali manje manevarskog prostora, ali, ističe, da ni u nekim ranijim, mnogo nepovoljnijim međunarodnim okolnostima Srbima nije ostalo mnogo više prostora za političko manevarsinja, pa su, ipak, uspevali da se kako-tako izbore za svoju poziciju na Balkanu.¹⁰

Milorad Dodik, premijer RS, koji je, na neki način bio u centru pažnje tokom Bajdenove posete, trudio se da javnost uveri da nije došlo do promene stava prema RS i isticao da je “potpredsednik Bajden jasno izrazio svoju privrženost dejtonskom balansu koji je uspostavljen Dejtonskim mirovnim sporazumom. To znači punu podršku Republici Srpskoj u

⁶ Isto.

⁷ Dragan Todorović, (SRS), *Pravda*, 22. maj 2009.

⁸ *Kurir*, 22. maj 2009.

⁹ Aleksandar Nikitović, “Bajdenova Srbija”, *Pečat*, 29. maj 2009.

¹⁰ “Sudbina dejtonske BiH i Republika Srpske BiH posle Džozefa Bajdena”, Slobodan Durmanović, *Novi Reporter*, 19. maj 2009.

okviru dejtonskih pozicija koje ima".¹¹ A nakon što je na Kongresu SDA Sulejman Tihić dobio još jedan predsjednički mandat on je najavio nastavak prudskog procesa, odnosno pregovora o ustavnoj reformi, te najavio uključenje u pregovore još dvojice stranačkih lidera Harisa Silajdžića i Zlatka Lagumdžiuje. SDA je usvojilo i rezoluciju o ustavnim reformama na koju je Milorad Dodik odmah žestoko reagovao: "Na takav način SDA može praviti ustavne reforme u BiH samo sama sa sobom".¹²

Žurba sa interpretacijom

Beograd i Banjaluka su požurili da posetu interpretiraju na svoj način i pošalju "konstruktivne" poruke Bošnjacima i Amerikancima. Poseta predsedavajućeg BiH Nebojše Radmanovića Beogradu usledila je samo nekoliko dana nakon Bajdena. Glavna poruka sa tog susreta je svakako izjava predsednika Srbije Borisa Tadića da "specijalne veze koje Srbija ima sa Republikom Srpskom ni na koji način nisu pretnja integritetu BH" i poručio da su vlasti u Beogradu "zainteresovane za uspostavljanje specijalnih paralelnih veza i sa Federacijom BiH"¹³. Izjava u suštini znači da Beograd tretira entitete u BiH kao zasebne države što je opet pokušaj da se ideja o podeli BiH održi u igri i nakon Bajdenove posete. U tom smislu je prizivanje trećeg entiteta (hrvatskog) deo tog scenarija. Zanimljivo je da je Dobrica Ćosić u svojim nedavnim izjavama insistirao upravo na negiranju multietničnosti, koju je Bajden stavio fokus u svojim govorima i u Bosni i na Kosovu. Naime, Ćosić i danas tvrdi da se „Balkan ne može evropeizirati dok se etnički i državno ne definiše“ On

¹¹ Milorad Dodik, "Amerika razumije poziciju i postojanje Srpske", *Glas Srpske*, 21. maj 2009.

¹² PINCOM INFO, 28. maj 2009.

¹³ "Poštovanje Dejtona preduslov stabilnosti", *Nezavisne*, 25. maj 2009.

smatra da „američka i moderna evropska filozofija o multietničkim dažavama i društvima na Balkanu, na prostorima Bosne i Kosova, predstavlja nasilje i novi vid kolonizacije“.

Srpski nacionalisti su u velikoj meri i uspeli: nametnuli su etnički princip kao isključivi kriterij za rešavanje svih teritorijalnih sporova. Ne samo da su ratom zaokružili srpske teritorije, nego su ih i etnički konsolidovali i samo čekaju bolje prilike za ujedinjenje. U toku dve decenije, u senci ratova u Hrvatskoj, Bosni i na Kosovu, ostvarili su i etničku konsolidaciju same Srbije. Desni nacionalistički radikalizam koji u Srbiji ne jenjava, ksenofobija i mržnja prema drugom (uključujući i manjine) i dalje održava tenziju oko granica. Nakon gotovo ostvarenih ciljeva za srpsku elitu je neprihvatljivo da odustane od jedinstvene istorijske prilike da naopkon „oslobodi Bosnu“ i da zaokruži srpski etnički prostor makar, kako stvari stoje, i po cenu raspada same Srbije. S jedne strane agonija zbog ekonomske krize, a s druge, pobjeda na domaku. Sažimajući želju nacionalista, nedeljnik *NIN* naglašava da je u tom kontekstu neophodno „pamititi nekoliko jednostavnih istorijskih istina“. Po njemu, među njima je i ona da je „borba srpskog naroda iz poslednje decenije XX veka bila apsolutna legitimna, baš kao što je legitimna i borba Srbije za očuvanje Kosova i Metohije“. I konačno, komentar se završava sa zaključkom da su „bitke izgubljene samo za sada“¹⁴.

Zato je poseta Džozefa Bajdena za Balkan od ključne važnosti za budućnost Balkana. Još je važnije da se njegove poruke regionu realizuju.

¹⁴ Miloš Jovanović, "Lakmus poseta Dž. Bajdena", *NIN*, 28. maj 2009.